

Tysklands ubalancer

Czeskleba-Dupont, Rolf

Published in:
Det ny Clarté

Publication date:
2012

Document Version
Tidlig version også kaldet pre-print

Citation for published version (APA):
Czeskleba-Dupont, R. (2012). Tysklands ubalancer. Det ny Clarté, 7(20), 34-39.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@ruc.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Tysklands ubalancer

Rolf Czeskleba-Dupont, RUC og Grobund

Tyskland er i centrum af debatten, i midten af Europa samt dets absolut dominerende magt. Den tyske historie er præget af 1. og 2. verdenskrigs traumer på det politiske plan og en solid industriel økonomi på den anden. Selvom Tyskland skal 'redde' EU, er det uvilligt til at acceptere større overførsler til de sydlige lande, og da slet ikke nogen, der indskrives i nye EU-pagter. På den anden side har Tyskland selv nydt godt af de sydlige landes industrielle svagheder. Modstanden inden for Tyskland mod denne dobbeltbundethed og destruktive udvikling artikuleres ikke mindst i forbindelse med rød-grøn omstilling.

Citater:

"Derfor vækker [Tysklands overskud] i sig selv beundring og bliver fremhævet som eksempel til efterfølgelse – helt i tråd med en nymerkantilistisk ideologi om konkurrencestater som vej fremad."

"Typisk for Rom-traktatens liberale ideologi skulle dens tekst ikke indeholde noget om den Europæiske Investerings Bank (EIB)."

"... alligevel fastholdt EU's lederskab, at regionale forskelle kun skyldtes særlige historiske omstændigheder, og at den frie bevægelighed af kapital, arbejdskraft og varerne nok ville sørge for at de blev udlignet."

"For at der kan være tale om en demokratisk løsning, kræver det at parlamenternes kernefunktion, kontrollen af regeringernes budgetter, genetableres i fuld skala."

RIGET I MIDTEN

John M. Keynes forlod i 1919 fredsforhandlingerne i Versailles på grund af en erkendelse af, at de krigserstatninger og grænsedragninger, som Tyskland blev pålagt, ville ramme hele den mellemeuropæiske økonomi. Efter tysk genforening markerede Jesper Jespersen denne rolle som gravitationscenter for europæisk økonomi ved at kalde Tyskland analog til Kina for 'Riget i Midten' (R.C.-Dupont 1992).- I dag er Tysklands centrale betydning for Europa ikke mere et udelukkende økonomisk spørgsmål, men genstand for Europapolitikken med alle dens omskiftelige forudsætninger og konsekvenser. Europa står ved skillevejen, hvor valget står mellem solidarisk integration eller tyske sparekuttar (AAW 2012).

Efter euroens introduktion ligger sammenligningen med Kina lige for, idet både Kina og Tyskland har et overskud på betalingsbalancen på mellem USD150 og 250 mia. årligt. Man hører meget om problemet med Kinas overskud, der i høj grad svarer til produktionen fra udenlandsk finansierede eksporterhverv; USA ville endda have indstævnet Kina af samme grund for WTO - omend amerikanske virksomheder hører til de førende inden for udflugning til netop Kina. Derimod er det lykkedes at tabuisere talen om det problematiske i Tysklands overskud, måske fordi balancekriteriet "peger direkte hen på økonomiernes reale styrke" (Helveg Petersen 2012)- og man identificerer sig med den stærkeste. Derfor vækker det i sig selv beundring og bliver fremhævet som eksempel til efterfølgelse – helt i tråd med

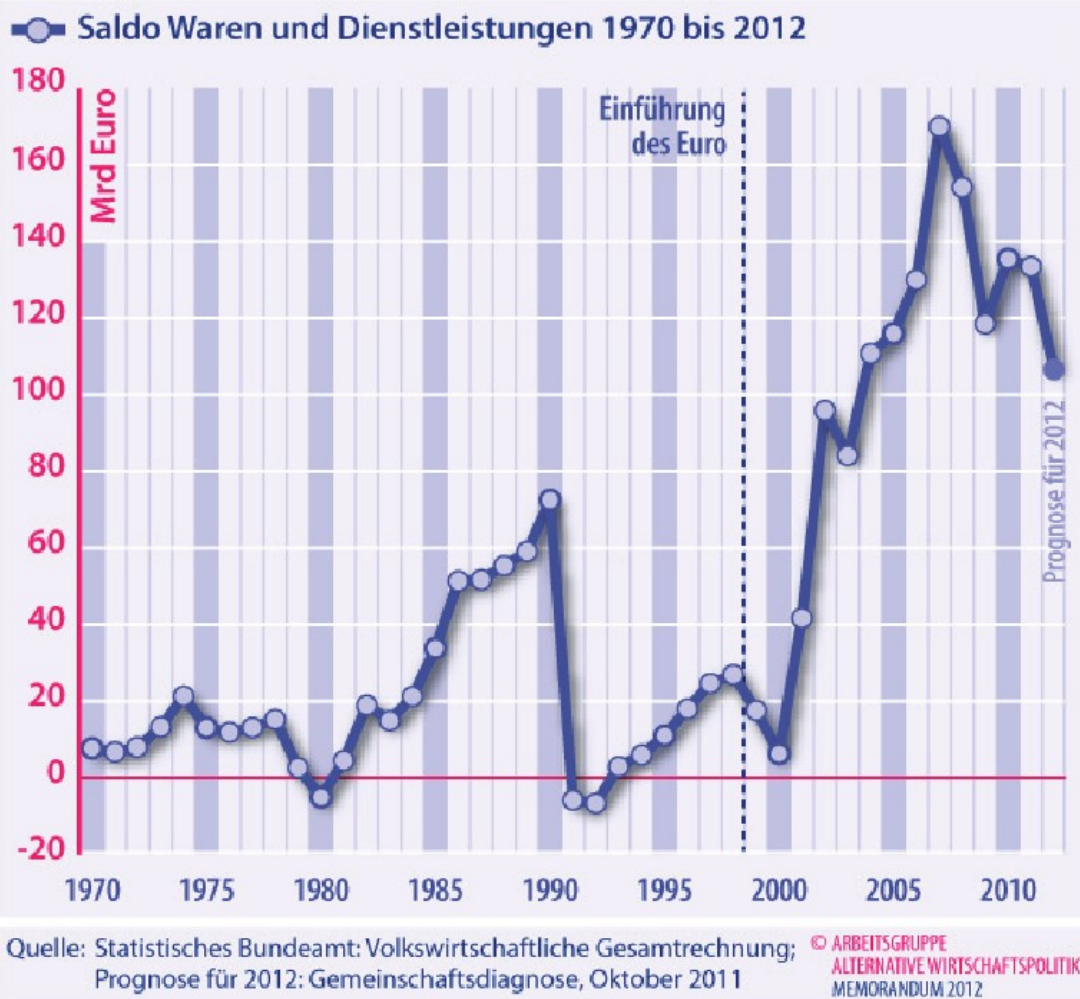
en nymerkantilistisk ideologi om konkurrencestaten som vej fremad. Også den nye danske regering har taget det til sig i sin moderniseringstænkning.

I sit nyeste skrift om euroen fremhæver Jesper Jespersen derimod, at Tysklands fastholden i en målrettet konkurrenceforbedrende politik ganske vist har medført et akkumuleret tysk overskud på betalingsbalancen, der fra 1998 til 2012 blev til i alt 1226 mia. euro (Jespersen 2012). Men på de sydeuropæiske landes betalingsbalancer er der samtidigt fremkommet et underskud af samme størrelsesorden. Dette smitter af på deres statshusholdninger, fordi eroderingen af landenes produktionsmuligheder f.eks. gennem øget import af luksusvarer, langlivede forbrugsgoder samt importtunge infrastruktur formindsker arbejdskraftintensive investeringer og øger udgifterne til udkonkurrerede arbejdsløse m.v. To sammenhængende faktorer var udslagsgivende for denne tyske måde at sejre EU ihjel på: (a) den nævnte brug af euroen som skalkeskjul for ikke at skulle revaluere i forhold til en forhøjet produktivitet; og (b) omfordelingen fra løn til profit der har stået på i årtier og blev intensiveret med Hartz-IV sociallovene under kansler Schröders rød-grønne regering.¹ På arbejdsmarkedet betød samme politik, at tyskerne forlod det treparts-system, der blev indført i 60'erne, og som gav mulighed for løntilvækst op til væksten i produktiviteten.

Euroens reelle introduktion som valutaenhed i 2002 satte afgørende skub i det tyske eksportoverskud, jf. opgørelsen over 40 år fra årets tyske memorandum for en alternativ økonomisk politik:

¹Hartz IV lovene fra 2005 betegner det fjerde trin i de tyske arbejdsmarkedsreformer, der i 2002 begyndte med nedsættelsen af en 15 mands kommission under ledelse af Peter Hartz, personaleledende i Volkswagen-koncernen. Her blev dagpengene for langtidsarbejdsløse (Arbeitslosenhilfe) sat ned til kontanthjælpen for ikke-organiserede (Sozialhilfe).

Deutscher Exportüberschuss

I 2010 beløb det tyske overskud sig til 162,3 mia. \$, medens summen af underskuddene i Portugal, Italien, Grækenland og Spanien var på 165 mia. \$. Selvom der fandtes flere overskuds- og underskudslande i EU, tyder meget på, at tysk eksport effektivt har udraderet – eller hindret - en stor del af Middelhavslandenes produktionsmuligheder. I den hellige konkurrences navn er dette også helt i orden. Men krisen har nu vist, at de medfølgende ubalancer er uholdbare, da de netop ikke udlignes gennem 'markedskræfternes frie spil' eller en laden-stå-til politik.

Denne indsigt stiller imidlertid spørgsmålstejn ved kernen af EU's konstruktion, eftersom den allerede i 50'erne byggede på tanken om en fremadskridende konvergens inden for og mellem landene i EF's fælles marked. Inden udvidelsen af EU med de østeuropæiske lande gjaldt det mere som UNDTAGELSE END reglen, at der skulle findes større regionale forskelle inden for medlemslandene, som ikke ville blive udlignet gennem den frie bevægelighed af kapital, arbejdskraft og varerne .

Typisk for Rom-traktatens liberale ideologi skulle dens tekst ikke indeholde noget om den Europæiske Investerings Bank (EIB). Pengeallokeringen skulle da ikke styres centralt! EIB er en mærkelig hybrid konstruktion, hvis ejere er EU's medlemslande, der er underskrivere på dets aktiekapital, mens den faktisk udlånte kapital rejses på markederne. Banken blev

derfor kun omtalt i en protokol og fik sidenhen øgenavnet 'The European Investment Bank of Italy'. EIB blev ikke omtalt i den EU-politologiske litteratur (Robinson 2008), og brugen af EIB og dens fond (Europæisk Investeringsfond, EIF) fra 1993 var ikke velset hos markedsortodokse politikere.

I sin tid som EU-kommissær ville Jaques Delors introducere Euro-bonds, der via EIB skulle være med til at fremme investeringer i transeuropæiske netværk (Delors-Hvidbog 1993). Dette afviste den tyske regering, selvom arbejdsløsheden i EU i begyndelsen af 90'erne lå omkring 15 millioner. Billedet ændrede sig først med optagelsen af nye medlemslande i det Østeuropa, der gennem århundreder har været Europas fattiggård. Sidenhen har EIB fået et større udlånsvolumen end Verdensbanken. Men af ideologiske grunde blev den indtil det seneste holdt uden for EUs politiske spil, fordi politikerne som f.eks. Morten Messerschmidt ville have det til at se ud, som om også EIB kun ville flytte rundt på skatteydernes penge. Dette er ikke tilfældet, se ovenfor, men også tyske spidspolitikere vil gerne fremme dette indtryk, fordi de bygger på en frygt for det de kalder en europæisk 'transfer-union'.

TRANSFER-UNION?

Ordet transfer-union vækker bekymring hos tyskerne p.g.a. deres dyrekøbte erfaringer fra den indre-tyske indlemmelse af de nye forbundslande. Godt nok er produktivitetsforskellen mellem dem og de gamle forbundslande (det tidligere Vesttyskland) blevet reduceret fra cirka 50% i 1990 til kun ca. 20% i dag. Men det har foreløbig kostet 1,5 billioner euro og stadigvæk kun ført til et BNP pr. capita i de nye forbundslande på 70% af de gamles. I den her citerede evalueringsrapport om den østtyske økonomi advarede tyske økonomer i 2011 om, at målet med en 100% udligning er urealistisk, uanset hvor længe man bliver ved med at poste kæmpebeløb ind i østtysk infrastruktur m.m. (IWH 2011). Kansler Merkels parti er ikke glad for dette budskab, da det underkender eks-kansler Kohls påstand fra genforeningsårene om, at markedsøkonomien ville forvandle Østtyskland til 'blomstrende landskaber'!

Der fandtes imidlertid solidariske alternativer til Tysklands egen finansiering af transferydelserne, der ville have været mindre belastende for tysk økonomi. Den engelske økonom og Delors-rådgiver Stuart Holland pegede allerede i første halvdel af 90'erne på, at EIB gennem sin nytilknyttede fond (Den Europæiske Investeringsfond) kunne have været med til solidarisk at finansiere en væsentlig del af omkostningerne ved den tyske genforening. Dette skulle ikke ske gennem en 1:1 omfordeling af skatte-indtægter fra medlemslandene til Tyskland, men gennem lånefinansiering via kapitalmarkederne, hvor EU's store kreditværdighed mod en mindre indsats af skattepenge ville have betydet favorable lån (Holland 1993). På denne måde ville EU præcist have gjort, hvad den finansielle sektor gør, nemlig at forøge sin egenkapital gennem optagelse af fremmede lånemidler ('leverage', ordret: vægtstangseffekt).

Men ironisk nok var det Merkels forgængere, den tyske kansler Helmut Kohl og hans finansminister Waigel, der i december 1993 blokerede denne vej. De ville ikke tillade EU at stifte gæld – når man nu var ved at indskrænke medlemsstaternes mulighed for det samme. Maastricht-traktaten med sine konvergenskriterier var netop med møjle og besvær blevet vedtaget og skulle i flere omgange suppleres med en vækst- og stabilitetspagt - og her på

det seneste med ”finanspagten”, der for alvor slår tænderne i staternes budgetter. Idet Kohl/Waigel behandlede EU som en anden nationalstat, værdsatte de ikke, at EU dengang stort set var gældfrit. Kommissionsformand Delors' forslag om udstedelse af Euro-obligationer røg af bordet p.g.a. renlivet dogmatisme. Den dag i dag er tysk modstand mod en fornyelse og vedtagelse af et sådant forslag ikke brudt. Det er kun blevet til spæde forsøg med nogle få projekt-obligationer.

CENTRALISERING

Hidtil er det ikke lykkedes politisk at forhindre kapitalakkumulation i at blive koncentreret – bl.a. via fusioner, som det hedder i fysisk terminologi; og i det hele taget at blive samlet på færre hænder - de berømte 1 eller endda kun 0.1%, der kontrollerer vældige centraliserede produktionsimperier. Det er længe siden koncernerne kun beherskede mindre regionale markeder og var klart hjemmehørende i den nationale kontekst, som både keynesianismen og monetarismen var skræddersyet til. Globale produktions-, afsætnings- og værdikæder har bredt sig over hele kloden således at f.eks. den vulgærøkonomiske forestilling om, at lande uden faktormobilitet skulle specialisere sig i deres komparative fordele, for længst er uanvendelig. Det er de store kapitalgrupper, der siden 70'erne dominerer verdensmarkederne således at verdenshandelen overvejende består af deres interne transaktioner (Holland 1987a,b).

I denne sammenhæng virker EU's indre marked som katalysator for yderligere centralisering, slet skjult under camouflagen af markedskonforme politikredskaber. Rumligt viser resultatet sig i den polarisering, der nu har skabt EU's perifere lande – et begreb der tidligere var forbeholdt udviklingslandene. De konvergens-skabende spredningseffekter fra kapitalakkumulationens centre, der svarende til trickle-down effekten i en ikke-rumlig økonomi skulle have hevet periferierne op, har ikke indfundet sig. I stedet for kan vi med Gunnar Myrdals ikke-marxistiske teori om akkumulation og underudviklede regioner tale om eroderende effekter, der påfører periferierne tab og er til fordel for de højt besungne vækstpoler (Myrdal 1957). Kun en målrettet antikapitalistisk transformation af den herskende politik i EU kan lave om på denne tendens, der både undergraver eksistensen for millioner af europæere og truer med at fjerne den sidste demokratiske fernis, der var blevet påført EU's teknokratiske konstruktion.

BUDGET-KONTROL

Siden de sidste beslutninger på EU-topmødet i slutningen af juni går spøgelse om en central kontrol med enkeltlandenes budgetter gennem Europa. **Det burde vel være omvendt, at medlemslandenes parlamenter, som foreslået af Stuart Holland i 1993, havde mulighed for at diskutere EU's budget, inden det blev vedtaget.** Dette kunne have styrket sammenhængskraften i EU. Men i et neoliberalt domineret system havde forslaget ingen gang på jorden.

Krisen kradser i mellemtiden dybere. For at der kan være tale om en demokratisk løsning, kræver det at parlamenternes kernefunktion, kontrollen af regeringernes budgetter, genetableres i fuld skala. Amerikanske økonomer, hvis føderalstat i efterkrigstiden årligt har

omfordelt langt mere end ti procent af USA's BNP, grinede ad kontorerne i Bruxelles, der kun havde fået lov til omfordeling af 1-2 procent. Hvis det imidlertid bliver normaltilstanden, at der skal ske større transfers, burde disse også underlægges en styrket kontrol gennem EU-parlamentet. I så fald ville en af de betingelser være opfyldt, som den tyske forfatningsdomstol i sin dom over Lissabon-traktaten har opstillet for mere integration i EU (Haug 2012). Som det har været med tidligere tysk overdragelse af suverænitet til Bruxelles, skal denne nemlig ikke forringe borgernes retsstilling under den tyske demokratiske forfatning fra 1949. Den skulle i modsætning til den første demokratiske forfatning fra 1919 garantere, at en glidende overgang til diktatoriske tilstande kunne undgås. Derfor blev Vesttyskland et forfatningsdemokrati, som Marlene Wind (bl.a. i 2006) har beskrevet som alternativ til en parlamentarisme², hvor politikerne kun vanskeligt kan råbes op, selvom de tilsidesætter grundlovsbeskyttede rettigheder. Om der kan skabes et europæisk statsborgerskab, der demokratisk vælger et parlament med reel budgetkontrolmagt, er dog et åbent spørgsmål. .

GRØN OMSTILLING

Foruden at have pisket euro-/finanspagten igennem viste Angela Merkel politiske lederskab sig på en mere velfunderet måde, da hun i foråret 2011 fandt et konsekvent svar på Fukushima atomkraft-katastrofen ved at gribe ind over for de tyske atomkraftværker. Selvom denne inddæmning af a-kraftlobbyen i Tyskland har en lang forhistorie siden 70'erne inden for de sociale bevægelser og den kritiske forsknings områder, er energiomstillingen heller ikke i Tyskland på skinner endnu. Derfor skrev en af lederne af samfundsanalyseafdelingen i Rosa Luxemburg Stiftelsen, Rainer Rilling, sidste december, at det første skridt hen imod den nødvendige omstilling måtte være at kæmpe for en retfærdig overgang til en økokapitalistisk udviklingsvej. Her kan man ikke gå på kompromis med atomkrafttilhængerne, fordi denne højrisikoteknologi (på linje med den endnu ikke miljømæssigt vurderede teknologi til kompression og lagring af kuldioxid i undergrunden) skaber en øget økologisk gæld til fremtiden. Balancen i politikken kræver ifølge Rilling som det andet skridt, at man kæmper for den økologiske, demokratiske, sociale og solidariske udformning af denne vej. Dette er vendt imod de forvridninger der følger med en for ensidigt opprioriteret grøn kapitalisme og dens økonomiske ressourcekrav - jævnfør vores hjemlige radikales skizofreni mellem storstilede grønne tiltag og socialt reaktionær politik. Endelig bør disse kampe ifølge Rilling bindes sammen gennem et mere langsigtet perspektiv rettet mod en socialistisk transformation i retning af en grøn, demokratisk og solidarisk socialisme (Rilling 2011) - det vil sige et nyt, økosocialistisk samfund, der har lært at leve med grænserne for vækst i samfundenes stof- og energiomsætning i både produktions-, distributions- og konsumtionsmønstrene. For mere om dette henvises til den grøn-røde aftenskole Grobund i København (www.grobund.nu).

Denne transformatoriske strategi, der har sin grobund i det politiske felt omkring partiet Die Linke ("Venstre"), deles også af den hårde kerne i partiet De Grønne, der gennem årene (Brüggen 2001) har stået og f.eks. i Europa-Parlamentet stadig står for en strategi for en

² Danmark er et godt eksempel på et parlamentarisk demokrati, hvor folketingsflertallet bestemmer regeringsmagten (dvs. regeringen må ikke have folketingsflertallet imod sig), men der er så godt som ikke nogen anden regulerende instans, såsom en præsident eller en forfatningsdomstol (Hørups 'intet over og intet ved siden af Folketinget').

Grøn New Deal. De betragter den som en forudsætning for en udligning af betalingsbalancerne i de mest gældsplagede eurozone-lande, fordi import af fossil energi og ikke-vedvarende ressourcer er en væsentlig del af deres – og vores - krise (Giegold 2012). Udfordringen i centrene for den tyske såvel den franske automobil-industri, hvor navnlig indskrænkningerne i sydeuropæernes efterspørgsel er ved at føre til masseafskedigelse f.eks. hos franske Renault og hos de tyske Opel-fabrikker (ejet af amerikanske GM) stiller desuden dagsaktuelle krav til en fagbevægelse, der har trange kår.

Et generelt opsving i klassekampen kan imidlertid ikke forventes, før mere solidariske holdninger får lov at brede sig i den tyske og internationale arbejderklasse og sympatiserende lag. Til de sidste hører også de mere keynesiansk orienterede alternative økonomer. De har nu i snart 40 år (indtil 2010 under ledelse af økonomen Jörg Huffs Schmidt, Bremen) udgivet deres årlige memorandum for en alternativ økonomisk politik, i de sidste årtier fulgt op af et tilsvarende memorandum på europæisk plan (www.euromemo.eu). I november måned vil der igen være en chance for at tilslutte sig det sidste med sin underskrift. Gad vide, om ikke historien byder på overraskelser i denne lidt triste routine?

LITTERATUR

- Arbeitsgruppe Alternative Wirtschaftspolitik (AAW): Memorandum 2012. Europa am Scheideweg – solidarische Wirtschaftspolitik oder deutsches Spardiktat? (www.alternative-wirtschaftspolitik.de)
- Brüggen, Willy. 2001. "Grüner New Deal" i *Historisch-Kritisches Wörterbuch des Marxismus*, ed. W.F.Haug, vol.5 (Gegenöffentlichkeit bis Hegemonialapparat): 1062-1070
- Czeskleba-Dupont, Rolf. 1992. "Handel og erhverv - Tyskland. Områdestudier" i Hansen, Finn K., Helle Asgaard, Bent Bødtker, Kurt Petersen, udg., *International handel og erhverv*, kap.13, 219-240 (system)
- Delors-Hvidbogen. 1993. *Vækst, konkurrenceevne og beskæftigelse - udfordringer og veje ind i det 21. århundrede*. Kommissionen for de europæiske Fællesskaber
- Giegold, Sven og Sebastian M. Mack. 2012: "No stabilization of the Euro without a Green New Deal. Dependency on fossil fuels and non-renewable resources is a major factor of the instability of several Eurozone countries in crisis". De Grønne/EFA i EuropaParlamentet
- Haug, Wolfgang F. 2012. "Treibt die Eurokrise zur Entscheidung?", *Neues Deutschland*, 30.6, Forum
- Helveg Petersen, Karen 2012. "Europagten er ikke en finanspagt – gid det var så vel", *Det Ny Clarté* #19, 48-50
- Holland, Stuart. 1987a. *The market economy*, London
- Holland, Stuart. 1987b. *The global economy*, London
- Holland, Stuart. 1993: *The European imperative. Economic and social cohesion in the 1990's*, Nottingham
- Institut für Wirtschaftsforschung Halle (IWH). 2011: "Wirtschaftlicher Stand und Perspektiven für Ostdeutschland. Studie im Auftrag des Bundesministeriums des Innern" (kan downloades fra det tyske indenrigsministeriums hjemmeside)
- Jespersen, Jesper. 2012. *Euroen – hvorfor gik det galt og hvordan kommer vi videre?* DEO
- Keynes, John M. 1920. *The economic consequences of the peace*, New York
- Myrdal, Gunnar. 1957. *Economic theory and underdeveloped regions*, New York
- Rilling, Rainer 2011. "Wenn die Hütte brennt. 'Energiewende', green new deal und

grüner Sozialismus.” Forum Wissenschaft, vol.28, nr.4, dec., Energiedemokratie, 14-18

Robinson, Nick. 2009. “The European Investment Bank – Europe's neglected institution”,
Journal of Common Market Studies, vol.47, no.3, 651-673

Wind. Marlene. 2006: *Tre gange Nej - den europæiske forfatningskamp*, København